

ELECTORAL CULTURE AS PART OF DEMOCRATIC CULTURE

CULTURA ELECTORALĂ CA PARTE A CULTURII DEMOCRATICE

Igor SOROCEANU, PhD student, Master of Science in Education
“Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau
ORCID ID: 0000-0002-8719-0454

CZU: 316.7:324

DOI: 10.46727/c.27-28-09-2024.p53-57

Abstract. *The attitude of the people towards power and the course promoted by it certainly represents the democratic aspect of the country, being at the same time essential and basic for what is formed in a state. If we were to refer to a plural-party system, we could mention and bring to the fore the ability to really influence the situation in the country, thanks to the voters who vote for the political forms that express and have the power to realize the wishes and aspirations of the people.*

The way of political participation of the majority of citizens in the political regime is voting, which is the most common act. The democratic regime is functional because of elections that are constitutionally periodic and take place by universal, equal, direct, secret and freely expressed suffrage, held on predetermined dates. They offer the opportunity for the extensive participation of all citizens, but with the exclusion of some based on some limiting conditions. Otherwise, elections can be held that are not free and with certain limited possibilities of participation, marked by certain degrading favoritism in the electoral campaign, which are held with objectives that seek a special control over the opposition, with an assumed national and international legitimacy, with manipulated results in a final. Because of this, no one could even question the fact that the previously mentioned characteristics of democratic voting should not exist. Regardless of the previous ones, implementation remains quite problematic and not only in regimes that are included in the processes of transition to democracy.

Keywords: *will of the people, democracy, freedom of expression, right to associations, electoral education, civic activity*

Introducere

Prin urmare, după cum menționa J.J. Rousseau că rolul organului reprezentativ ca unul ce exprimă „interesul general”, spre deosebire de „voința tuturor”, ar reprezenta de fapt că în Parlament trebuie să fie reprezentați nu grupuri sociale aparte sau persoane, ci interese politice generale. Astfel subiectul de bază al proceselor electorale sunt partidele politice.

Unica cale de a cuceri puterea într-un regim democratic o reprezintă alegerile. Acest fapt presupune că partidele politice sunt necesare alegerilor datorită scopului care este guvernarea sau astfel spus puterea de stat. Aceste alegeri reprezintă sensul existenței partidelor politice și trecerea acestora din societatea civilă în cea politică.

Democratizarea vieții publice oferă fiecărui cetățean capacitatea și dreptul de a-și exprima liber și fără o anumită constrângere, preferințele politice, prin intermediul căreia se beneficiază de procedura alegerii structurilor de orice nivel pentru a înlesni prosperarea statului.

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. La momentul actual, importanța și scopul de elaborare a prezentului demers științific, apare din intenția autorului de a releva în prim-plan unele repere ale culturii electorale ca parte componentă a culturii democratice. Totodată este și necesitatea stringentă de efectuare a unei analize ample referitor la esența subiectului cercetării.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului titlului, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde materialul definitoriu precum ar fi legislația națională, rapoartele de activitate ale instituțiilor cheie cu atribuții în domeniul electoral, precum și sursele web din mediul online – care direct sau indirect, abordează esența și conținutul subiectului supus cercetării.

Rezultatele obținute în baza analizelor științifice efectuate. Fiind utilizat într-un aspect variat de vaste accepțiuni, termenul „cultura politică” este unul interdisciplinar, elaborat și dezvoltat în cadrul mai multor discipline și anume filosofia, sociologia, psihologia și altele. Totodată, „cultura politică” este un concept ce face referință la două domenii relativ autonome, ce poate fi abordat atât ca o ambianță specializată a culturii, dar și ca o componentă a sistemului politic.

Referindu-ne la sensul original de „*cultură*” putem spune că acesta provine din latinescul „*cultusa*” și este legat de cultivarea pământului, de agricultură. În continuare Cicero și Cezar l-au utilizat în sens de cultivare a spiritului, meditație filosofică sau de creație artistică și literară. O pătrundere asemănătoare a căpătat noțiunea de cultură de la gânditorii greci Herodot, Platon sau Aristotel. Astfel, Herodot făcând referință la perși, afirmă că aceștia nu au cultură, fiindcă nu sunt capabili să facă distincție între libertate și alte valori. De asemenea, Platon în „Republica” și „Legile” susține nevoia de a se crea o cultură cu scopul de a educa elita politică cât și cetățeanul atenian.

În literatura științifică în anul 1784 a fost introdusă pentru prima dată noțiunea de „cultură politică” de către filosoful, iluministul german Johann Gottfried Herder în lucrarea „Idei privind filosofia istoriei omenirii”. Cu siguranță au existat termeni generici care acopereau aceeași realitate cu multe secole înainte de apariția acestei expresii, însă această expresie a fost definită în așa mod ca să poată fi utilizată pentru compararea sistemelor și regimurilor politice actuale, pentru a se putea prelua anumite mecanisme de intervenție în viața politică pentru promovarea democrației, sporirii eficacității activităților de guvernare, gestionare a afacerilor publice. Prin intermediul școlii politice nord-americane, în știința politică a fost utilizată pentru prima dată noțiunea de „cultură politică”. În lumina analizei comparative a sistemelor politice, cultura politică a fost identificată ca „un cadru de referință pentru evaluarea nivelului de democratizare”. Noțiunea de „cultura politică” a fost adusă în domeniul științelor politice de către Gabriel Almond, care explorează fenomenul culturii politice și încearcă să-l clarifice în lucrarea sa „Sisteme politice comparative” (Comparative Political Systems) în 1956 [5].

Termenul „democrație” este atât de răspândit în utilizare în ziua de azi, încât pare că fiecare înțelege același concept prin el: libertate, egalitate, pluralism, guvernare majoritară, drepturile omului, societate civilă. În realitate, deși adesea redusă la aceste atribute specifice, democrația nu este echivalentă cu niciunul în parte, ci cu toate la un loc, adăugându-se și ceva mai mult: un ideal și un proiect în continuă dezvoltare. Cu alte cuvinte, democrația nu se rezumă la un „totul sau nimic”, ci este un proces evolutiv, o apropiere graduală de acest ideal. Democrația este atât de populară încât numeroase regimuri, chiar dacă nu sunt în esență democratice, își asociază ideologia proprie cu principiile democratice. De exemplu, denumirea Germaniei de Est, înainte de căderea regimului comunist în 1989-1990, era Republica Democrată Germană, în ciuda faptului că acea guvernare restricționa libertatea de exprimare și excludea practic competiția politică. Astfel, termenul „democrație” a fost folosit impropriu în acest caz și în altele.

În linii generale, diferitele forme de democrație împărtășesc atât puncte forte, cât și puncte slabe, incluzând următoarele.

a. Puncte forte ale democrațiilor: democrația furnizează un cadru și metode pentru soluționarea civilizată și non-violentă a conflictelor; dinamica conflictului și pluralismul susțin abordarea problemelor; democrația este singurul sistem care permite o schimbare a conducerii politice fără modificarea sistemului de guvernare; drepturile omului consolidează democrațiile prin stabilirea unui cadru normativ pentru procesele politice bazate pe demnitatea umană. Prin ratificarea tratatelor privind drepturile omului, un guvern își poate angaja cetățenii în „promisiuni” menite să apere libertățile personale și alte drepturi.

b. Probleme și puncte slabe: partidele și politicienii sunt adesea tentați să sacrifice obiective pe termen lung în favoarea succesului electoral. Democrația creează presiuni pentru elaborarea de

politici pe termen scurt, în detrimentul mediului sau al generațiilor viitoare („soluții de compromis”); pentru un popor, guvernul este guvern în cadrul unui stat național. Interdependența globală tot mai mare, inclusiv în dezvoltarea economică și mediului, limitează sfera de influență a factorilor de decizie democratici dintr-un stat național.

Prin privilegiile și libertățile social-politice menționate în Constituția Republicii Moldova se înțelege: libertatea credinței, libertatea exprimării, libertatea mass-mediei, dreptul de asociație, libertatea adunărilor, a protestelor și a demonstrațiilor, confidențialitatea corespondenței și a convorbirilor telefonice, dreptul la cunoaștere. Constituția Republicii Moldova consfințește explicit, în Capitolul II, articolul 38, și dreptul de vot și dreptul de a fi ales [2]. Libertatea credinței reprezintă capacitatea unui cetățean al Republicii Moldova de a avea și de a-și exprima în public o anumită viziune asupra lumii înconjurătoare, de a împărtăși sau nu o credință religioasă, de a fi membru al unui anumit cult religios, de a practica sau nu ritualurile cerute de religia sa, etc. Libertatea exprimării, ca drept fundamental, constă în comunicarea publică, prin vorbire, în limitele stabilite de lege, a opiniilor și convingerilor. Libertatea exprimării presupune exprimarea punctului de vedere prin discursuri, interviuri, strigăte, cântece etc. Libertatea mass-mediei implică capacitatea individului de a-și exprima în scris opinii. La fel ca și libertatea exprimării, libertatea mass-mediei exclude, în principiu, orice control preventiv (cenzură), cu toate că unele restricții sunt admisibile în legătură cu unele publicații care manipulează, dezinformează și utilizează propaganda. Dreptul de asociație reprezintă posibilitatea cetățenilor Republicii Moldova de a se uni, în mod liber, în partide politice sau grupuri, precum și în sindicate sau alte forme și tipuri de organizații, ligi, în vederea participării la viața politică, economică, socială și culturală sau pentru a-și promova o serie de interese materiale și culturale. Libertatea adunărilor, a protestelor și a demonstrațiilor este dreptul cetățenilor Republicii Moldova de a-și exprima public concepțiile și opiniile, adunându-se în locuri publice sau manifestându-se pe străzile publice, în limitele prevăzute de lege. Adunările, protestele și demonstrațiile au fost și sunt unele dintre cele mai des utilizate și eficiente mijloace de participare a cetățenilor la soluționarea problemelor cele mai stringente din viața politică și socială. Confidențialitatea corespondenței și a convorbirilor telefonice reprezintă dreptul cetățenilor de a-și comunica în scris și prin telefon ideile și gândurile fără a le fi cenzurate sau făcute publice, exceptând cazurile expres prevăzute de lege. Constituția și legile garantează acest drept. Statul asigură confidențialitatea scrisorilor, a telegramelor, a altor trimiteri poștale, a convorbirilor telefonice și a altor mijloace de comunicare [7].

Codul Educației al Republicii Moldova prevede că finalitatea principală a educației este „dezvoltarea unui caracter integru și dobândirea unui sistem de competențe care include cunoștințe, aptitudini, atitudini și valori ce facilitează participarea activă a individului în viața socială și economică” [3, art.11]. Contribuțiile și practicile educaționale adecvate din învățământul formal, în special, dar și din cel non-formal și informal, pot stimula angajamentul democratic prin formarea unui cetățean sau a unei cetățene bine informate, implicate și responsabile. În această optică, planurile de învățământ din Republica Moldova, precum și cele din alte țări, includ materii obligatorii, cum ar fi *Educație civică*. Relevante sunt și unele subiecte din cadrul disciplinelor *Limba și literatura română/ Limba maternă* (bulgară/rusă/găgăuză, ucraineană), *Dezvoltare personală*, *Limba străină*. Acestea contribuie la formarea conștiinței civice a elevilor și la dezvoltarea spiritului democratic, aspecte la care fac referire mai multe documente europene, cum ar fi concluziile Consiliului Uniunii Europene și ale reprezentanților guvernelor statelor membre, reuniți în cadrul Consiliului privind promovarea conștiinței democratice și a angajamentului democratic în rândul tinerilor din Europa, din noiembrie 2020, dar și Strategia UE pentru tineret (2019-2027). Promovarea democrației participative și incluzive este unul dintre principiile directoare ale strategiei, care recomandă țărilor să sprijine implicarea tinerilor din Europa în modelarea societății și a politicilor.

Pertinent este să ne amintim și de Rezoluția Consiliului Europei privind încurajarea participării politice a tinerilor la viața democratică în Europa (2015/C 417/02). Conceptul de participare politică este definit ca „reprezentarea tinerilor în structurile democrației reprezentative, și anume participarea la alegeri în calitate de alegători, candidați sau membri ai partidelor politice.

Participarea politică poate lua forma membrilor organizațiilor (de tineret) care susțin interesele tinerilor, dezbaterilor politice online sau offline și a altor forme de exprimare culturală. De asemenea, participarea politică poate fi experimentată în cadrul activităților și acțiunilor educaționale în domeniul cetățeniei și al drepturilor omului, cu scopul de a aduce schimbări pozitive în societate”.

Participarea este, într-adevăr, un aspect cheie al democrației. „*Democrația se învață!*” este și mesajul pe care se bazează activitățile de instruire, cercetare și educare a electorilor și a electoarelor, desfășurate de Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE), înființat de Comisia Electorală Centrală din Republica Moldova în anul 2011. Prin participarea politică a tinerei generații se pot înregistra schimbări semnificative în dezvoltarea unei societăți prospere și moderne, opinează mai multe voci. Tinerii și tinerele din Republica Moldova pot și trebuie să se implice activ în viața social-politică a țării, inclusiv în procesul electoral, sub diferite forme: alegători, candidați, observatori, funcționari electorali. Atât specialiștii din România, cât și cei de la Centrul Rus pentru Formare în Tehnologii Electorale din cadrul Comisiei Electorale Centrale a Federației Ruse consideră că „creșterea activismului tinerilor necesită educație politică sistematică, începând de la școală și continuând pe tot parcursul vieții”.

Astfel, eforturile diferitelor instituții europene și naționale sunt concentrate pe formarea unei cetățenii democratice care să includă toate aspectele vieții într-o societate democratică, de la dezvoltare durabilă la incluziunea persoanelor cu dezabilități, egalitatea de gen și prevenirea terorismului, un loc important ocupând statutul legal de cetățean și dreptul de vot asociat acestuia. Reținem, prin urmare, că educația electorală este parte integrantă a educației pentru cetățenie democratică, concentrându-se asupra drepturilor, responsabilităților și participării active în dimensiunile civice, politice, sociale, economice, juridice și culturale ale societății.

În absența unei educații electorale la nivel de sistem, aceste cauze pot duce la absentismul electoral, manifestat prin neexercitarea dreptului de vot sau, mai grav, la abstinența demonstrativă de la vot. Experiența a arătat că astfel de fenomene pun în pericol statul de drept și democrația. Prin urmare, este important să promovăm activismul social, care se manifestă în diferite forme: politic, civic, juridic și, desigur, electoral, care nu se rezumă doar la exercitarea drepturilor politice (electorale) [6].

Un factor important care influențează comportamentul electoral îl constituie conținutul și nivelul educației politice a grupurilor sociale, în general, și a personalității, în particular. Dacă în concepția de cultură politică includem atitudinea și orientările cetățenilor față de instituțiile politice, atunci devine evident că condițiile socio-politice actuale din societate joacă un rol determinant în preferințele și deciziile pe care le vor lua alegătorii la apropiatele alegeri. Totodată, este necesar să menționăm că mulți alegători încă nu au acumulat suficientă experiență, ceea ce a dus la incapacitatea unui număr considerabil de alegători de a se orienta în situația politică, în platformele și promisiunile pre-electorale ale partidelor politice sau ale candidaților independenți. Nu mai puțin important este și factorul economic. Se cunoaște că obținerea independenței și implementarea reformelor economice nu au adus rezultatele așteptate de către populație. Mai mult, deteriorarea bruscă a situației economice a provocat o dezamăgire totală și o pierdere a încrederii în toate promisiunile făcute la toate nivelele, conducând adesea la radicalizarea conștiinței sociale a populației.

Referindu-ne la comportamentul electoral, acesta este diferit și depinde în mod direct de circumstanțe. Sistemul electoral ar trebui să fie construit pe principii democratice, deoarece democrația reprezintă o formă de organizare și conducere politică a societății de către cei care dețin puterea, având în vedere voința, interesele și aspirațiile cetățenilor. În contextul contemporan, conceptul de democrație este strâns legat de ideea de pluralism. Se consideră că nu poate exista democrație fără pluralism politic, afirmându-se că pluralismul este un principiu fundamental pentru asigurarea funcționării democratice a societății, garantând drepturile și libertățile cetățenilor prin intermediul mai multor forțe politice și sociale aflate în competiție. O pondere esențială în campania electorală revine comunicării electorale, care reprezintă totalitatea formelor de comunicare, inclusiv publicitatea politică, folosită de către actorii politici în competiția pentru obținerea unui mandat.

Comunicarea electorală se adresează unui public variat, în diverse contexte politice, pentru a atinge anumite obiective. Sistemul electoral nu este neutru. El influențează, în funcție de context, sistemul de partide.

Concluzii. Domeniul electoral este vast și dinamic, el nu se rezumă la momentul alegerilor periodice, ci se prezintă ca un continuum de activități care se finalizează prin voturi exprimate. Alegerile parțiale, alegerile anticipate sau referendumurile formează un întreg funcțional care trebuie gestionat permanent. Orice proces electoral trebuie supravegheat. Observatorii naționali, precum și cei internaționali trebuie să aibă toate oportunitățile posibile de participare la monitorizarea votului. Monitorizarea nu trebuie să se limiteze doar la ziua desfășurării alegerilor. Observatorii acreditați au dreptul să asiste la toate etapele procesului electoral, inclusiv la înregistrarea candidaților și, în caz de necesitate, a alegătorilor, precum și în campania electorală. Supravegherea trebuie să aibă ca scop identificarea încălcărilor care au avut loc înainte, în timpul sau după desfășurarea votului. Observatorii acreditați trebuie să fie admiși la numărarea voturilor exprimate liber. Existența partidelor politice, partizanatul ca fenomen politic, reprezintă un aspect esențial al unei vieți democratice. Legătura între partizanat și democrație este directă și reciprocă, deoarece democrația începe să se manifeste cu adevărat odată cu apariția și dezvoltarea partidelor ca instituții politice, acestea putând desfășura o activitate sistematică și extinsă numai într-un climat democratic autentic. Prin urmare, corelația și interconexiunea dintre voturi și partide politice sunt inevitabile, deoarece sunt componente ale unui fenomen mai larg – sistem politic.

Bibliografie:

1. Codul electoral al Republicii Moldova nr.325 din 08.12.2022 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.426-427 din 23.12.2022, în vigoare conform ultimelor modificări și ajustări din 25.01.2024 (Legea nr.1 din 18.01.2024);
2. Constituția Republicii Moldova nr.1 din 29.07.1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78 din 29.03.2016;
3. Codul educației al Republicii Moldova nr.152 din 17.07.2014 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.319-324 din 24.10.2014;
4. Cărbune, R. Campania electorală: indicator al principiilor democratice. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), nr.8/2009, p.238-240, numărul total de pagini: 289, ISSN 1814-3199, E-ISSN 2345-1017;
5. Rusu, R. Cultura politică, Chișinău, Editura: Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova, p.110, 2012;
6. Handrabura, L. Educația electorală – atribut de bază al cetățeniei într-o cultură a democrației participative și reprezentative, Chișinău, p.74, 2022;
7. Bucătaru, I. Bevziuc Victoria, Kruglițchi Mihaela, Grîu Natalia și Handrabura Loretta, Cultura electorală în statul democratic, Chișinău, Editura: Prut Internațional, p.120, 2023, ISBN 978-9975-54-658-4;
8. Țarălungă, E. Rolul culturii politice în societatea de tranziție. Poate fi accesat la următorul link:
http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/6299/Conf_StiinteSocioUmanist_2011_pg153-161.pdf?sequence=1&isAllowed=y, vizualizat la 25.05.2024;
9. Solomon, C. Aspecte ale culturii politice în Republica Moldova în perioada de tranziție. În: Moldoscopie, nr.2/2001, p.162-174, numărul total de pagini: 199, ISSN 1812-2566, E-ISSN 2587-4063.